

Įvadinis žodis

Lyčių studijos Lietuvoje – gana nauja mokslo sritis, kuriai pradžią davė XX a. 8 deš. pradžios feministinio judėjimo idėjos Vakaruose. Lietuvoje lyčių studijų pradžia laikytini 1992 metai, kai Vilniaus universitete buvo įkurtas Moterų studijų centras (2002 metais pavadinimas pakeistas į Lyčių studijų centras), kurio mokslinių tyrimų bei studijų objektas buvo moterų studijos, vėliau – lyčių studijos. Centras veikė kaip savarankiškas akademinis padalinys.

Institucionalizuotos lyčių studijos prisijungė prie tradicinės pasaulėžiūros kritikos, jos kaitos, įgyvendino ir įgyvendina lyčių lygybės idėjas, ugdydamos kritinį studentų mąstymą, gebėjimą suvokti lyties reikšmę asmenybės tapatumo formavimuisi ir gebėjimą pažinti save bei suvokti lyčių politikos ir praktikos plėtotės svarbą ir būtinybę.

2017 metais, vykdant Vilniaus universiteto pokyčius, Lyčių studijų centras buvo integruotas į Komunikacijos fakultetą ir tapo šio fakulteto struktūriniu dalimi.

Šiandien lyčių studijos – mokslinių tyrimų laukas, kuris apima lyčių lygybės, moterų ir feminizmo, vyrų ir vyriškumo, *queer* studijas, kurios tiesiogiai siejasi su daugybe šiandienų idėjų ir socialinių siekinių – demokratijos ir visuotinės lygybės principų įgyvendinimu, žiniomis grįstos visuomenės kūrimu. Lyties aspektas yra neatskiriama istorijos, literatūros, sociologijos, filosofijos, ekonomikos, teisės, komunikacijos ir kt. mokslų dalis bei parodo lyčių studijų daugialypiškumą ir tarpdiscipliniškumą.

Lyčių studijų laukas, apimantis lyties ir kitų socialinių charakteristikų tarpusavio sąveikas bei jų raišką ir poveikius skirtinguose sociokultūriniuose kontekstuose, reiškia, kad lyties suvokimas ir tyrinėjimai yra kompleksinis procesas, darantis įtaką socialinės galios pasireiškimui, socialinių hierarchijų formavimuisi ir palaikymui visuomenėje. Todėl lyčių tyrimai sukuria naujas žinias, kurios yra socialinio vystymosi, politikos formavimo, organizacijų transformavimo (-si), naujų paslaugų ir produktų kūrimo pagrindas. Individo lygmeniu lyčių tyrimai yra svarbus įvairovės aspektas, sustiprinantis žinių, kurios suteikia naudą visiems individams visuomenėje nepaisant lyties, vertę bei padedantis susikurti pagrįstus lūkesčius, susijusius su lytimi ir lyties tapatybe; makrolygmeniu lyčių tyrimai yra galingas socialinių, ekonominių, politinių ir kitų pokyčių bei inovacijų kūrimo ir sklaidos variklis.

2017 metų kovo 31 d. Vilniaus universiteto Lyčių studijų centras minėjo 25-erių metų veiklos sukaktį. Jubiliejaus proga buvo surengta nacionalinė mokslinė konferencija „Lyčių studijoms Lietuvoje – 25-eri: pasiekimai, iššūkiai, perspektyvos“, kuria buvo siekiama įprasminti lyčių studijų atsiradimą ir lyčių politikos sklaidą Lietuvoje nuo akademinio iki vyriausybinių lygmenų, išryškinti nūdienos aktualijas ir problemas.

Šis žurnalo numeris skiriamas lyčių studijų raiškos problematikai įvairiuose sociokultūriniuose kontekstuose. Jame pateikiami devyni konferencijos prane-

šimų pagrindu parengti straipsniai, kurių tematika parodo, kad lyčių studijų mokslo problematika domisi įvairių mokslo krypčių atstovai (sociologai, psichologai, kultūrologai, teisininkai, ekonomistai, komunikacijos ir kt. mokslo krypčių mokslininkai), kurių mokslinių tyrimų laukas ir tematika atsišpindi pateiktuose straipsniuose.

Dovainė Buschmann apžvelgia Lietuvoje paplitusią diskursinę *anti-gender* mobilizacijos strategiją, kurios pagrindinis elementas yra palyginti lyčių lygybės politiką bei terminą *gender* su komunizmu.

Dr. Julija Eidukevičiūtė nagrinėja, kaip socialinis darbuotojas teikia pagalbą vyrui tėvui, konstruodamas sąveiką su šeima. Straipsnyje vadovaujama kokybine hermeneutine metodologine perspektyva, kuri leidžia išryškinti socialinės komunikacijos bei istorinės patirties reikšmingumą pagalbos šeimai procese.

Doc. dr. Ilona Michailovič aptaria smurto prieš moteris problemą kaip diskriminacijos dėl lyties formą ir lyčių stereotipų pasekmes. Straipsnyje apžvelgiamos kai kurios Jungtinių Tautų konvencijos dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (CEDAW) ir Europos Tarybos konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje panaikinimo nuostatos, susijusios su smurtu prieš moteris kaip diskriminacijos forma.

Dr. Lilijos Kublickienės straipsnyje analizuojama lyčių lygybės problematika, į ją žvelgiant kaip į integralią žmogaus teisių dalį ir esminį demokratijos pagrindą. Teigiama, kad lyčių lygybei *de facto* įgyvendinti nepakanka vien teisinių garantų. Straipsnyje aptariamos socialinės lyties ir lyčių lygybės sampratos, pabrėžiant jų dinamiškumą, priklausančią nuo istorinių, politinių, kultūrinių visuomenės vystymosi sąlygų. Pažymima, kad lyčių lygybė vis dar lieka neįgyvendinta

daugelyje sričių, nors plačiai pripažįstama, kad lygybės tarp moterų ir vyrų užtikrinimas yra svarbus ne tik moraliniu, bet ir socialiniu bei ekonominiu aspektu.

Lyčių studijų mokslo komunikacijos problematiką nagrinėja *doc. dr. Lijana Stundžė*. Straipsnyje pristatoma keliais etapais atliktų lyčių studijų formaliosios mokslo komunikacijos mokslininkas mokslininkui ir mokslininkas visuomenei tyrimų lyginamoji analizė, kuria siekiama palyginti formaliosios mokslo komunikacijos raiškas specializuotame mokslo žurnale „Lyčių studijos ir tyrimai“, septynių socialinių mokslų krypties žurnaluose ir periodiniuose leidiniuose bei nustatyti lyčių studijų formaliosios mokslo komunikacijos 1992–2012 metų tendencijas.

Bendraautorės *doc. dr. Aurelija Novelskaitė*, *doc. dr. Raminta Pučėtaitė*, bei *doc. dr. Rasa Pušinaitė-Gelgotė* analizuoja socialinių verslininkų sampratas apie jų verslo novatoriškumo formas ir darniąsias inovacijas. Empirinį mokslininkų straipsnio pagrindą sudaro interviu su socialinių verslų Lietuvoje atstovėmis analizė, kuri parodė, kad socialinės verslininkės novatoriškumą bei darniąsias inovacijas tokio verslo kontekste apibrėžia tiek individo, tiek organizacijos lygmenimis, tačiau darniąsias inovacijas sieja su globaliais kontekstais ir technologijomis.

Doc. dr. Vilija Stanišauskienė ir *doc. dr. Aistė Urbonienė* savo straipsnyje atskleidžia informacinių technologijų studijų studentų profesinio identiteto tapumą šią karjeros sritį pasirinkusio žmogaus gyvenimo ir karjeros raidos kontekste lyčių aspektu. Teigiama, kad informacinių technologijų specialisto profesija siejama su vyriškumu, loginiu mąstymu, t. y. itin griežtu stereotipiniu vertinimu lyties aspektu, ir kad informacinių technologijų studijų

programas teikiančių aukštųjų mokyklų profesionalams ir karjeros konsultantams aktualu atpažinti šias programas besirenkančių jaunuolių profesinio identiteto raiškos užuomazgas ir su profesinio identiteto formavimusi susijusius lyčių skirtumus, siekiant optimalių karjeros sprendimų.

Kitame straipsnyje *doc. dr. Aurelija Novelskaitė*, *doc. dr. Raminta Pučėtaitė*, bei *doc. dr. Rasa Pušinaitė-Gelgotė* nagrinėja, kaip moterys – socialinės verslininkės – suvokia socialinį verslą ir lyties dedamąją tokiaame versle. Interviu su socialinių verslų Lietuvoje atstovėmis pateikta analizė rodo, kad socialinio verslo misija yra arba labai pragmatiška, atsiejama nuo socialinio poveikio, kurį tokie verslai paprastai kuria, arba gana neapibrėžta, tačiau akcentuojanti gėrio kūrimą. Tačiau į lyties dedamąją socialiniuose versluose žvelgiama stereotipiškai, t. y. lyties poveikis

arba ignoruojamas, arba interpretuojamas stereotipiškai skirstant į tradiciškai laikomas vyriškomis ir moteriškomis veiklos sritis.

Doc. dr. Kristinos Žardeckaitės-Matulaitienės ir *Monikos Čeponytės* straipsnyje nagrinėjama seksistinių nuostatų reikšmė seksualiniam priekabiavimui atpažinti. Straipsnyje pristatomu tyrimu siekiama įvertinti lietuvių vyrų ir moterų seksistinių nuostatų raišką bei reikšmę seksualiniam priekabiavimui atpažinti.

Apibendrinant reikia pabrėžti, kad lyčių studijų tyrimai tampa tarpdiscipliniais, kai mokslo rezultatai yra komunikuojami, nes mokslo komunikacija atveria galimybes dalintis mokslo žiniomis, praplečia tyrimų sritis, skatina keistus idėjomis, kurios atveria naujus požiūrius, praplėsdamos ir pajvairindamos mokslinių tyrimų procesus ir sritis, o tai yra labai svarbu ir reikšminga turint galvoje lyčių studijas.

Doc. dr. Lijana Stundžė